



Köy Enstitülerinde Uygulanan Öğretim Programlarının Betimsel Analizi *

A Descriptive Analysis of the Instructional Programs Implemented in the Village Institutes

ÖZET

Köy Enstitüleri cumhuriyet devrimlerini kökleştirmek için kurulmuş Anadolu aydınlanmasının devrimci pratiğidir. Türk köylüsünün gerçekliğini kavrayan bir eğitim modeli olarak toplumu kurma ve dönüştürme işleviyle tanımlanmaktadır. Buna gerekçe oluşturan nedenlerin başında, geri kalmışlık ve cehalet gelir. Eğitimin görevi cehaleti yenmek ve üretimi canlandırmak olmalıdır. Bu çalışmada Köy Enstitülerinin geliştirdiği öğretim programlarının betimsel analizi yapılmıştır. Bu kapsamda Köy Enstitülerinin dayandığı esaslar, felsefeler, yöntemler ve ilkeler araştırılmıştır. Köy Enstitülerinin uyguladığı öğretim programlarının özelliklerinin neler olduğu saptanmaya çalışılmıştır. Enstitülerde uygulanan öğretim programlarının günümüzde bir karşılığı olup olmadığı sorgulanmıştır. Çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizi kullanılmıştır. İş/üretim okulu olarak Köy Enstitülerinin kentsel toplumun sorunlarına uyarlandığında bugün de geçerli bir model olduğu saptanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Köy Enstitüleri, Öğretim Programı, İş Okulu

ABSTRACT

The Village Institutes are a revolutionary practice of the Anatolian enlightenment that were established to firmly root the Republican revolutions. They are defined by their function of creating and transforming society with a system of education that understands the reality of the Turkish peasantry. The main reasons for this are backwardness and ignorance, and the duty of education should be to overcome ignorance and revive production. In this study, a descriptive analysis of the instructional programs developed by the Village Institutes is performed. Namely, the foundations, philosophies, methods, and principles of the Village Institutes are explored. The characteristics of the instructional initiatives carried out by the Village Institutes have been attempted to be identified. It has been questioned whether the instructional programs practiced in the institutes have a contemporary equivalent or not. In the study, document analysis from qualitative research methods was used. It was noticed that the Village Institutes, as a work/production school, still have a valid model today when adapted to the problems of urban society.

Keywords: Village Institutes, Instructional Program, Work School

GİRİŞ

Eğitim bireyin davranışında değişim yaşanması süreci olarak tanımlanabilir. Bu süreç, bireyin doğumuyla başlayıp ölüme kadar olan zaman dilimini kapsamaktadır. Bu süreçte birey; bilgi, beceri, tutum ve değer kazanmaktadır. Eğitim belirlenmiş hedefler doğrultusunda planlı ve kontrollü şekilde yapılabildiği gibi, gelişigüzel ve kendiliğinden de yapılabilir. Planlı, kontrollü ve bir amaç doğrultusunda yapılan eğitim formal; toplumsal yaşantı yoluyla gelişigüzel ve kendiliğinden yapılan eğitim ise informal olarak adlandırılabilir (Erden, 2011, s.24-25).

Öğretim de formal eğitim içinde yer alan ve okullarda yapılan planlı, kontrollü öğretme faaliyetlerinin tümünü kapsamaktadır. Öğretim, profesyonel bir süreç olup; bu süreçte yapılacak etkinlikler önceden planlanır ve bir program dahilinde yürütülür. Öğretim programı da öğretim etkinliklerinin unsurlarını oluşturan hedef, kapsam, eğitim durumu ve değerlendirmeden oluşmaktadır (Erden, 2011, s.25). Öğretim programı, bir alanda ihtisas sahibi olmak ya da bir okulu bitirmek için gerekli ders ve konuları içine alan plan, ders programı ve müfredat olarak ifade edilebilir (Türk Dil Kurumu [TDK], 2022).

Günümüzde öğretim programları, eğitim-öğretim sürecinin planlanmasında, yönetilmesinde ve en sonda yapılacak değerlendirme işlemlerinin istenilen şekilde yürütülmesinde çok önemli bir yer tutmaktadır. Bireyin ve toplumun sosyal, kültürel ve ekonomik gelişiminin sağlanması yolunda eğitimin önemi gün geçtikçe daha iyi anlaşılmaktadır. Günümüzde eğitimin bu denli önemli hale gelmesi neticesinde devletler, eğitim alanında daha güçlü atılımlar atma çabasına girişmişlerdir. Ülkemizde de eğitim alanında atılımları gerçekleştirmek amacıyla birtakım yenilikler yapılmaktadır. Bu yeniliklerden biri de öğretim programlarının güncellenmesi çabalarıdır.

Eray Baş¹

Recep Ercan²

How to Cite This Article

Baş, E. & Ercan, R. (2023). “Köy Enstitülerinde Uygulanan Öğretim Programlarının Betimsel Analizi”, Journal of Social, Humanities and Administrative Sciences, 9(61):2354-2365. DOI: <http://dx.doi.org/10.29228/JOSHAS.68257>

Arrival: 08 December 2022

Published: 28 February 2023

International Journal of Social, Humanities and Administrative Sciences is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

This journal is an open access, peer-reviewed international journal.

* Bu makale Prof. Dr. Recep Ercan danışmanlığında Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsünde yürütülen “Köy Enstitülerinde uygulanan öğretim programlarının incelenmesi” başlıklı yüksek lisans tez çalışmasından üretilmiştir.

¹ Tezli Yüksek Lisans Öğrencisi, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eğitimin Felsefi, Sosyal ve Tarihi Temelleri Bilim Dalı, Sivas, Türkiye

² Prof. Dr., Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eğitimin Felsefi Bölümü, Sivas, Türkiye

Cumhuriyetin kuruluşuyla birlikte birçok alanda yapılan yeniliklerin en önemlilerinden biri de eğitim alanında yapılan çalışmalardır. Bu kapsamda Eğitim Kurşları ile Köy Öğretmen Okullarının devamı niteliğinde olan Köy Enstitüleri, eğitim alanında yapılan yeniliklerin taçlandırılması adına çok önemli bir misyon edinmiştir. Özellikle özgün öğretim programları ile bilimsel ve çağdaş pedagojik ilkeleri sayesinde enstitüler, toplumun eğitim aracılığıyla dönüştürülmesi ülküsünü başarıyla yerine getirmişlerdir. Enstitülerin bu başarısında, uyguladıkları öğretim programlarının, temel aldığı esaslar ile öğretimde kullandığı ilke ve yöntemlerin payı oldukça büyüktür. Bu çalışmanın temel varsayımı, Köy Enstitülerinde uygulanan öğretim programları ile Cumhuriyet ideolojisi (Kemalizm) arasında yakın bir ilişkinin olduğudur. Bu ilişkinin günümüz eğitim programlarında devam edip etmediği temel bir sorudur. Çalışmada bu soruyu da kapsayacak ölçüde Köy Enstitülerinde uygulanan öğretim programlarının betimsel analizi yapılmıştır.

Cumhuriyetin kurucu önderleri cumhuriyet ilkelerinin gerçekleştirilmesinin, devletin bağımsızlığının korunabilmesinin ve Batılılaşma sürecinin tamamlanabilmesinin ön koşulunun eğitimde yapılacak hamleler olacağını öngörmüşlerdir. Bu amaçla eğitimde birliği sağlamak, laik eğitimi yerleştirmek için ilerici yasalar çıkartılmıştır. Cumhuriyetin tamamlayıcı unsurları olan milliyetçilik ve halkçılık ilkesi, Türk eğitim sisteminin ideolojik yönelimlerini belirlemiştir. Nüfusun büyük çoğunluğu köylerde yaşayan Türk halkı için en gerçekçi, en faydalı eğitim modelleri hangi temellere dayanmak zorundadır? Okur yazar oranının çok düşük olduğu kırsal kesimin kalkındırılması ve cehaletle mücadele için üretimi esas alan, halkın öz değerlerine dayalı bir "iş/üretim okulu" anlayışına ihtiyaç duyulmuştur. Bu eğitim anlayışı aynı zamanda Kemalist ideolojinin bir ulus yaratma ülküsüne, ileri medeniyet seviyesine ulaşmaya, ulusal bağımsızlığı korumaya, kültürün yenilenmesi ve geliştirilmesini sağlamaya, bilinçli birer vatandaş olarak kendi kendini yönetebilme becerisine sahip olmalıdır. Bunu sağlayacak olanak alanı ise, ancak eğitim ve öğretimle mümkündür. Eğitim ve öğretimde yenilenme sağlanamazsa tüm bu ilkeler havada kalır, gerçek anlamda bir yenilenme ve dönüşüm gerçekleşmemiş olur. Kemalist ideolojide eğitim öğretim meselesi, cumhuriyet rejiminin yerleşmesi açısından yaşamsal öneme sahiptir (Tonguç, 1970, s.31-34).

Kemalist ideoloji, ulus bilincinin geliştirilmesinin, siyasal ve toplumsal yapının dönüştürülmesinin eğitimin yenileşmesi meselesiyle yakından ilintili olduğunu düşünmüş, bir taraftan da ülkenin ekonomik alanda yaşadığı sorunlara çözüm üretme çabasına girişmiştir. 1923-1935 yılları arasında ekonomide yeni modeller deneme arayışına girilmiş, özel sanayi faaliyetlerine imkân tanınmış, istenilen başarıya ulaşılamaması üzerine devletçi bir model denenmiş ve en sonunda karma bir sistem benimsenmiştir. Dünya ekonomik buhranıyla sarsılan ekonominin tekrardan düzeltilmesi ve üretime dayalı bir ekonomik gelişimin sağlanması adına çağdaş yöntemlerin eğitim-öğretim aracılığıyla halka benimsetilmesinin gerekliliği anlaşılmıştır. Kısacası Kemalist ideolojinin eğitim alanında yenilik yapma çabaları sadece bir nedenle sınırlı değildir. Toplumun ekonomik, siyasal ve kültürel açıdan gelişiminin sağlanması eğitimin yenilenmesiyle doğrudan ilgilidir (Tonguç, 1970, s.34-35).

Yeni Türk Devleti 20. yüzyılın ilk yarısında dünyayı şaşırtacak seviyede iki önemli savaş vermiştir. Bunlardan ilki yeni bir cumhuriyet yaratan ulusal kurtuluş savaşı, diğeri ise savaştan yeni çıkan bir toplumun ilerlemesini sağlayacak yerli bir eğitim ve kalkınma seferberliği olan Köy Enstitüleridir. İsmail Hakkı Tonguç'un mimarlığında gelişen, özgün bir eğitim modeli ve kalkınma örneği olarak hem ülkemizde hem de dünyada önemli bir yer edinen Köy Enstitülerinin sağlam temellere oturtulmasında, kullandığı yöntem ve verimliliğinin çok iyi olmasında, ulusal kurtuluş savaşının kazanımlarının yanı sıra Atatürk'ün devrim felsefesinin payı oldukça büyüktür. Mustafa Kemal Atatürk eğitimi hem yenilenme hem de çağdaşlaşmanın önemli bir aracı olarak görmüştür. Savaş yıllarında dahi halkın iyi bir eğitim alması gerektiğini dile getirmiştir. Bunun yanında köylü halkın eğitimini daha çok önemsemiştir. Savaş yıllarına bir yandan elinde silahıyla cepheye yardım eden köylü halk, bir yandan da çağ dışı aletlerle toprağı işleyerek ülkeyi beslemiştir. Bu bağlamda o dönem toplumun %80'ini oluşturan fedakâr köylü halkın nitelikli bir eğitim alması ve buna yönelik adımlar atılması adeta zorunluluk olarak görülmüştür (Türkoğlu, 1997, s.13-14).

İsmail Hakkı Tonguç'un köy meselesine bakışını, tıpkı aydın meselesi, meslek meselesi, eğitim meselesi gibi; hepsinden öte bir memleket meselesi olarak görmek gerekir (Kirby, 1962, s.81). Tonguç, köyün en büyük sorunlarından biri olarak ekonomik sorunları ve bunun sonucunda meydana gelen sosyal sorunları çok iyi bilmekte; eğitim yoluyla bireyin devlete ya da bir zümreye körü körüne bağlanmasına karşı çıkmaktadır. O, aklı önceleyen, katılımcı ve demokratik bir toplum düzeninden yanadır. Halk egemenliğini önceleyen yaklaşımı bu yönüyle Atatürk'ün yaklaşımına benzemektedir. Tonguç'a göre yurdun gerçek sahibi olan köylünün kurtuluşu kendi elindedir; sadece bilinçlenmiş ve özgürleşmiş bir toplum hem kendine hem de devlete sahip çıkabilmektedir (Altunya, 2014a, s.41-42).

İsmail Hakkı Tonguç, köy kalkınmasını biçimsel bir kalkınmadan ziyade bilinçli bir şekilde köyün içten canlandırılması olarak düşünmüştür. Başka bir deyişle bu kalkınma, üreten, özgürce düşünen, haklarına sahip çıkan bilinçli yurttaşların yetiştirilmesi anlamına gelir. Böylece köylü halk hiçbir güç tarafından kullanılmayacak, bedava

çalışan bir nesne olarak görülemeyecektir. Kısacası köylü, her yurttaş gibi bütün haklara sahip olacaktır. Tonguç'a göre köy meselesinin özü tam olarak budur (Tonguç, 1970, s.195-200).

Türk eğitim düşüncesinin yenilenmesi ve Köy Enstitülerinin temellerinin atılmasında yabancı bilim insanlarının kısmen katkıları olsa da bu alanlarda en büyük katkıyı ülke gerçeklerini iyi bilen Türk düşünürleri yapmıştır. Bunlardan en önemlileri İsmail Hakkı Tonguç ve Hasan Ali Yücel'dir. Yücel ve Tonguç, cumhuriyet devrimlerinin tamamlayıcısı olarak düşündükleri eğitim ve köy meselesini bir bütün olarak değerlendirmiş ve bu yönde adımlar atarak toplumun eğitim yoluyla kalkınmasını amaçlamışlardır.

Cumhuriyetin dinamik kadrosu siyasal, toplumsal ve eğitim alanlarında yapılan bu yenilikleri aydınlanma projesi kapsamında bir bütün olarak düşünmüştür; böylece eğitim alanındaki yenilikler yeni rejimin adeta temelini oluşturmuştur.

Araştırmanın Amacı

Bu çalışmanın amacı, Köy Enstitülerinin öğretim programlarının incelenmesidir. Bu kapsamda şu sorulara cevap aranmıştır:

1. Enstitülerde uygulanan öğretim programlarının özellikleri nelerdir?
2. Köy Enstitülerinin temelini oluşturan ilke ve yöntemler nelerdir?
3. Köy Enstitülerinin dayandığı ideoloji ve felsefeler nelerdir?

Araştırmanın Önemi

Köy Enstitüleri özgün haliyle kısa süreli ömrüne rağmen hem uyguladığı öğretim programları hem de temelini oluşturan esasları ile eğitim tarihimize önemli katkılar sunmuştur. Enstitüler, temel aldığı "iş okulu" sistemiyle eğitim yoluyla üretime katkı sunmuş; bununla birlikte toplumu köylerden başlayarak sosyal ve ekonomik olarak da kalkındırmayı amaçlamıştır. Kısa süre içerisindeki başarısıyla günümüzde de merak uyandıran bu özgün kurumların öğretim programlarının incelenerek günümüz öğretim programlarıyla karşılaştırılması eğitim modellerine katkı sunabilmek açısından önemlidir.

YÖNTEM

Araştırmanın Modeli

Bu araştırma, Köy Enstitülerinde uygulanan öğretim programlarının analizini amaçlamaktadır. Köy Enstitülerinin kurulmasını gerektiren tarihsel ve sosyal gelişmeler, Köy Enstitülerinin felsefi temelleri, cumhuriyet rejimiyle ilişkisi, Köy Enstitüleri öğretim programlarının özellikleri ve günümüzdeki öğretim programlarıyla karşılaştırılması gibi birçok durumun betimlenmesini, var olan durumun analiz edilmesini ve yorumlanmasını içerdiği için nitel bir araştırma olup, nitel araştırma türlerinden durum çalışmasına dayanmaktadır.

Veri Toplama Yöntemi

Veri toplama yöntemi olarak doküman analizi kullanılmıştır. Nitel araştırma yaklaşımlarında doğrudan gözlem ve görüşme mümkün olmadığında ya da araştırmanın geçerliliği artırılmaya çalışıldığında görüşme ve gözlem yöntemlerinin yanı sıra, üzerinde durulan araştırma problemiyle ilişkili yazılı ve görsel materyal ve malzemeler de araştırmalara dâhil edilebilmektedir. Bu çerçeveden bakıldığında, doküman analizi veya incelemesi tek başına bir araştırma yöntemi olabildiği gibi, diğer nitel yöntemlerin kullanıldığı durumlarda ek bilgi kaynağı olarak da işlev görebilmektedir (Yıldırım & Şimşek, 2016, s.189-190).

Doküman analizi, gözlem ve görüşmenin olmadığı durumlarda araştırmacılara veri ve bilgi kaynağı sunan önemli bir nitel araştırma yöntemi olarak ifade edilebilir. Ayrıca doküman analizi, araştırmacılara hem zaman hem de para açısından ekonomiklik kazandırır ve bu bakımdan oldukça önemlidir (Yıldırım & Şimşek, 2016, s.189-190). Belgesel tarama olarak da ifade edilen doküman analizinde, var olan kayıt ve belgelerin incelenmesi yoluyla veri elde edilmektedir. Doküman analizi, belli bir amaca dönük olarak kaynakları bulma, okuma, not alma ve değerlendirme işlemlerini kapsamaktadır. Belgelerin taranmasında, ulaşılan kaynak ile araştırmacı arasında iyi bir bağ kurulması gerekmektedir. Belge taraması yönteminde başarılı olmak için araştırmacıların dil ve anlatım becerisinin iyi olması gerekmektedir (Karasar, 2009, s.183-184).

Doküman analizi yapılırken takip edilebilecek bir dizi aşama vardır. Araştırmacılar bu aşamaları, araştırma probleminin niteliğine, araştırma amacına, araştırma sürecinde elde edilmek istenilen veriye ya da dokümanları ne kadar kapsamlı ve derinlemesine incelemek istediklerine bağlı olarak yeniden yorumlayabilmektedir (Yıldırım & Şimşek, 2016, s.194).

Analiz Yöntemi

Bu çalışmada veri kaynağı olarak Köy Enstitülerinin uyguladığı öğretim programları ve diğer kaynaklar kullanılmıştır. Enstitülerin uyguladığı programların benzer ve farklı özellikleri olması nedeniyle spesifik olarak Kızılçullu ve Çifteler Köy Enstitülerinin programları ile enstitülerin özgün döneminde uygulanan 1943 öğretim programı incelenmiştir. Araştırmanın amacına uygun olarak geliştirilen sorular belli bir tematik sıraya göre cevaplandırılmıştır. Bu durumda dokümanların, araştırmanın amacına göre kapsamlı bir içerik analizine tabi tutulmasına gerek duyulmuştur. Belgesel okuma aracı olan içerik analizi, metnin çok yönlü yorumlanmasına imkân sağlamaktadır. İçerik analizi yöntemiyle yazılı veya görsel (gazete, dergi, konuşma dökümleri, film, internet siteleri, reklamlar, vb.) içeriklerin öne çıkan belirgin veya örtük anlamları sistematik olarak analiz edilebilmektedir.

BULGULAR

Enstitülerde Uygulanan Öğretim Programlarının Özellikleri Nelerdir?

Köy Enstitüleri, Eğitim Kursları ile Köy Öğretmen Okullarının uygulama ve deneyimlerinden yararlanılarak geliştirilen kurumlar olarak nitelendirilebilir. Öğretmen Okulları ve Köy Enstitülerinin kuruluş aşamasına bakıldığında, hazır bir öğretim programı yerine Türkiye gerçeklerine dayanan gerçekçi bir öğretim programının zamanla şekillendiği görülmektedir (Özsoy, 1996, s.62). Enstitülerde “nelerin ne amaçla ve hangi ölçüde öğretildiği, eğitim-öğretimde uygulanan yöntemlerin ve benimsenen ilkelerin neler olduğu” gibi sorulara verilecek cevaplar öğretim programlarıyla yakından ilgilidir (Gedikoğlu, 1971, s.83).

Enstitü sistemi, sürekli yapılan denemeler neticesinde ortaya çıkmıştır. Bu yönüyle sistemin program boyutunun resmi mevzuatı uzun süre kitaplaştırılmamıştır. Deneme evresinde sistemin ana hatları belirlenmiş, ana hatların uygulanmasında ve ayrıntıların düzenlenmesinde ise enstitü yönetimlerine geniş yetkiler tanınmıştır (Altunya, 2014a, s.54).

Enstitülerle ilgili yasa çıktığı zaman dört Köy Öğretmen Okulunda eğitim yapılmaktaydı. Bu okullar da daha sonra enstitüye dönüştürülmüştür. Enstitülerde hazır program olmaması nedeniyle bu kurumlara dört maddeden oluşan bir genelge gönderilmiştir. Bu genelgeyle şekillenen program ve uygulamaların kendine özgü bir yapısı bulunmakta olup; ayrıca programlarda zamanın koşulları dikkate alınmıştır. Genelgede, enstitülerin kendi özelliklerini dikkate alarak farklı çalışmalar yapabileceği ifade edilmiştir (Özsoy, 1996, s.62).

Köy Enstitüleri'nin deneme evresinde (1937-1943) enstitüler, uygulayacakları programları kendisi düzenlemiştir. İlk beş yılda her ders yılı başı öğretmenler kurulunca hazırlanan programlar Millî Eğitim Bakanlığına gönderilmiş ve programların onaylanması sağlanmıştır (Gedikoğlu, 1971, s.83-84). Enstitülerde hazır programların uygulanmamasının farklı sebepleri bulunmaktadır. Bunlar şu şekilde özetlenebilir:

1. Hem ülkemiz hem de dünya düzeyinde özgün niteliklere sahip olan enstitülerin gerçek yaşam koşulları ve ihtiyaçlarına uygun programların hazırlanması için öğrenci düzeylerinin, çevre koşullarının, kuram ve uygulama arasındaki ilişkilerin iyi bilinmesi gerekliydi. Bu nedenle deneme uygulamaları yapılmadan, hazır-taklit-reçete programların enstitülere uygun olamayacağı düşünülmüştür.
2. Enstitüler, bölgesel olarak farklı özelliklere sahip yerlerde kurulmuşlardır. Dolayısıyla farklı özelliklere sahip yerlerin ihtiyaçları da farklılaşabilmektedir. Ayrıca şartlara uygun örnek programların da yapılabilmesi için işin içinde bulunmak gereklidir.
3. Bilimsel gerçeklere uygun program hazırlamanın ilk koşulu, programların her yerde ve her zaman deneylere dayandırılmasıdır. Farklı ders ve işleri yürütecek olan enstitülerin kaç yıl eğitime devam edeceği, yaz ve kış dönemlerinde öğretimin nasıl olacağı kesinleşmemiştir (Gedikoğlu, 1971, s.84).

Enstitü programları genel bilgi, tarım ders ve uygulamaları ile sanat-teknik ders ve uygulamalarından oluşmaktadır. Programın hazırlanmasında her okulun kendi çevresi ve işlerine dikkat edilmiştir. Çifteler Köy Enstitüsünün temelini oluşturan Mahmudiye Köy Öğretmen Okulunda genel kültür dersleriyle birlikte tarım, demircilik, marangozluk ve inşaatçılık ders ve işleri de bulunmaktadır. Genel kültür ile tarım ders ve uygulamaları zorunlu ve ortak dersler iken, sanat dersleri seçmeli olarak uygulanmıştır (Özsoy, 1996, s.63). Bu dönemde bazı ders ve uygulamalarda farklılıklar olmakla birlikte her enstitünün öğretim programı, genel kültür bilgisi, tarımla ilgili dersler ve uygulamalar ile sanat-teknik ders ve uygulamaları olmak üzere üç ana bölümden oluşmuştur (Gedikoğlu, 1971, s.84).

Enstitülerde programların deneme evresi olan dönemde, Kızılçullu ile Çifteler Köy Enstitüsünün programının içeriği ve uygulamaları arasında farklar bulunmaktadır. Bununla birlikte hem Çifteler hem de Kızılçullu Köy Enstitüsünün Türkiye'deki eğitim şartlarına göre orijinal tarafları bulunmaktadır. Çifteler Köy Enstitüsünün modern orta ve mesleki öğretim kurumlarından daha önde bir kurum olduğu görülmektedir (Kirby, 1962, s.164).

Enstitüler için deneme uygulaması da sayılabilecek olan Kızılçullu Köy Enstitüsünün 1937-1943 yılları arasında uyguladığı beş yıllık öğretim programları, bu enstitünün kendi öğretmenlerinin çalışmaları sonucunda hazırlanmıştır. Öğretmenler eylül ayında, okutacağı sınıfın ders ve konularını belirlerken önceki yılların uygulamalarını ve yaşadıkları zorlukları değerlendirmiş; mevcut durumu, öğrencilerin hazır bulunuşluğunu dikkate almış, diğer öğretmenler ve okul yönetimiyle görüşmek suretiyle taslak bir program hazırlanmış ve hazırlanan taslak okul müdürlüğüne verilmiştir. Sonrasında ilk kısım öğretmenlerinin oluşturduğu komisyon derslerle ilgili çalışmalar yapmıştır. Her öğretmenin hazırladığı taslak, o ders ve iş alanının kendi öğretmenlerince incelenmiştir. Derslerin birbirleriyle olan ilişkileri ve ayrıntıları detaylı incelenerek çeşitli tartışmalar yapılmıştır. Komisyonların çalışmalarının bitiminde, bu kez de bütün ders uygulamalarına ait konular öğretmenler kurulunca yeniden incelenmiştir. Öğrencilerin ilgi ve ihtiyaçları, köylerdeki çalışma koşulları dikkate alınarak programda gerekli değişiklikler yapılmıştır. Gerekliğinde taslak program öğretmenlerce yeniden incelenerek ikinci kez öğretmenler kuruluna getirilip; taslak programa son şekli verildikten sonra bu programın bir örneği onaylanmak üzere bakanlığa gönderilmiştir (Gedikoğlu, 1971, s.84-85).

Köy Enstitüleri açıldığında hazır bir öğretim programının olmadığı görülmektedir. Öğretim programı geliştirme çabaları, köy öğretmenlerinin yetiştirilmesiyle başlamış; 1937 yılında Kızılçullu ve Mahmudiye, 1938 yılında Kepirtepe ve 1939 yılında Gököy Öğretmen Okullarının uygulamalarıyla geliştirilmiştir (Özgen, 1991, s.74). Eğitim kursları ile Köy Öğretmen Okulları sayesinde enstitülerin temelleri atılmış olup ayrıca bu kurumlar eğitimin köylere götürülmesinde önemli rol oynamışlardır (Kaplukan, 2012, s.192).

Kızılçullu Köy Enstitüsünde yaz dönemi ders ve uygulamaların planlamasına yönelik çalışmalar mayıs ayında başlanmak üzere yapılmıştır. Yaz aylarındaki planlamalar yapılırken kış aylarında yapılan uygulamalardan yararlanılmıştır. Yaz aylarındaki çalışmalar, kış aylarında işlenen konular ve yapılan uygulamaların pekiştirilmesi ve eksiklerin giderilmesini kapsamıştır. Yaz ve kış dönemi programlarının hazırlanması bir, bir buçuk ay kadar sürmüştür. Programların hazırlanmasına yönelik çalışmalar geceleri yapılmış; yapılan çalışmalar nedeniyle derslerin aksamamasına özen gösterilmiştir (Gedikoğlu, 1971, s.85).

Öğretim programlarının hazırlanmasında ve genel eğitim esaslarının uygulanmasında şu kurallara uyulmuştur.

- ✓ Konular öğrenci düzeyine uygun olmalıdır.
- ✓ Konular hem birbirini destekler mahiyette hem de birbirleriyle ilişkili olmalıdır.
- ✓ Konular öğrencilerin hem yeteneklerini hem de kişiliklerini geliştirecek özellikte olmalıdır.
- ✓ Konuların seçiminde bilginin işe yararlığı gözetilmelidir.
- ✓ Konular öğrencinin iş ahlakı ve iş sevgisini geliştirecek nitelikte olmalıdır.
- ✓ Konular öğrencilerin insani ve milli değerlerini geliştirmeli, onlara toplumsal alışkanlıklar kazandırmalıdır.
- ✓ Konular seçilirken, öğrencilere tabiat ve hayvan sevgisini kazandıracak nitelikte olmasına dikkat edilmelidir.
- ✓ Konular öğrencilerin araştırma, deney yapma, gözlem yapma, karar verme gibi becerilerini desteklemelidir (Gedikoğlu, 1971, s.86).

Bu şekilde hazırlanan öğretim programı, birbiriyle ilişkisi bulunmayan, derleme, kuru bilgiyi içeren ve ezberci bir programdan ziyade; öğrencilerin ilgi, ihtiyaçlarına ve köy gerçekliğine uygun özellikler göstermiştir (Gedikoğlu, 1971, s.86). Bu esaslar gözetilerek hazırlanan Kızılçullu Köy Enstitüsünün öğretim programında beş yıllık öğrenim süresince okutulan dersler şunlardır:

Genel Bilgi Dersleri: Türkçe, tarih, matematik, coğrafya, yurttaşlık, tabiiye, fizik, kimya, kooperatif, resim, müzik, jimnastik ve milli oyun, sağlık bilgisi, genel ruhbilim, çocuk ve gençlik ruhbilimi, eğitim, eğitim tarihi, toplumbilim, öğretim metodu ve uygulama, yazı, makine ve motör, yabancı dil.

Tarım ve Ders İşleri: Tarla ziraatı, sebzeçilik, ağaççılık, zootekniği, arıcılık, ipek böcekçiliği, ziraat araçları, tavukçuluk, ziraat işletmesi, ziraat sanatları, bağcılık, bitki hastalıkları ve çareleri.

İşlik Ders ve Çalışmaları: Demircilik, dülgerlik-marangozluk, yapıcılık, fotoğrafçılık, pratik bilgiler, biçki-dikiş (kızlar için), çocuk bakımı (kızlar için), halıcılık-dokumacılık, örgü işleri (kızlar için), nakış-çamaşır (kızlar için), ev idaresi (kızlar için) (Gedikoğlu, 1971, s.86-87).

Kızılçullu Köy Enstitüsünün öğretim programı diğer enstitülerde bire bir uygulanmamıştır. Bu durumun yaşanmasında enstitüler arasındaki farklılıklar etkili olmuştur. Bununla birlikte öğrenciler farklı sınıflarda olsalar da tarım işlerine katılmışlardır. Programlar, öğrencilerin tarım alanındaki bazı konularda uzmanlaşmasını sağlayacak şekilde hazırlanmıştır. Öğrencilerin tamamı birinci sınıfta tarım ve teknik alanlara katılmıştır. Birinci sınıftaki

öğrencilerin sırayla işlikleri dolaşmaları sağlanarak bu sayede öğrencilerin ilgi ve yeteneklerine uygun alanlarda çalışmalar yapmaları amaçlanmıştır. İkinci sınıftan sonra erkek öğrenciler, istekleri ve öğretmenlerinin kendileri hakkındaki görüşleri üzerine demircilik, dülgelik ve marangozluk, yapıcılık sanat dallarından birini seçerek okuldan mezun oluncaya kadar o sanat dalında çalışmalar yapmıştır. Bunun yanında zaman zaman dülgelik ve yapıcılık sanat dalları arasında ortak çalışmalar da yapılmıştır (Gedikoğlu, 1971, s.87).

Enstitü programlarının deneme döneminde günlük ve haftalık yapılan çalışmalar şu şekilde planlanmıştır: günlük çalışmalar sabah 06.00 civarı uyanmayla başlayıp, temizlik, spor, kahvaltı ve sabah etüdüyle devam etmiştir. Sonrasında 08.00’de başlayan ders ve çalışmalar, öğle yemeğini de içine alacak şekilde 17.00-17.45 civarına kadar devam etmiştir. Akşamları ise bir-iki saat civarı etüt ve serbest okuma çalışmaları yapılmıştır. Akşam yatma zamanı 22.00 civarıdır. Bu çalışma düzeni, enstitüler arasında ya da mevsimler arasında farklılıklar göstermiştir. Hafta sonları genel toplantılar yoluyla haftalık yaşam, çalışma konuları, yaşanan problemlere yönelik tartışmalar ve değerlendirmeler yapılmıştır. Bu toplantılarda, öğrenciler, öğretmenler ve usta öğreticilerin tamamı bulunmuştur. Bu yöntem ayrıca enstitülerde yönetime katılımın iyi bir örneği olarak göze çarpmaktadır. (Özsoy, 1996, s.63-64).

Yazılı bir öğretim programının olmadığı dönemde, programlarla ilgili boşluk İlköğretim Genel Müdürlüğünün genelgelerıyla ve her enstitünün kendi öğretim kadrosunun yaptığı çalışmalarla doldurulmaya çalışılmıştır (Özgen, 1991, s.74). Deneme süresinin ardından 1943 yılında Millî Eğitim Bakanlığınca bütün Köy Enstitülerinde uygulanmak üzere “Köy Enstitüleri Öğretim Programı” hazırlanmıştır (Gedikoğlu, 1971, s.88; Özsoy, 1996, s.65). Bu programda her ders ve uygulamanın amaçları, içerikleri, uygulama metotları açıkça saptanmış olup; program öğretmenlere her açıdan yol göstermiştir. Programda ders ve uygulama konuları seçilirken deneme evresinde uygulanan programlarda olduğu gibi, çevreye görelik, hayatilik vb. özellikler dikkate alınmıştır (Gedikoğlu, 1971, s.88). Bu program, öğretmen adaylarının rahat yaşam şartlarından uzakta alışık oldukları doğal ortamlarda yetiştirilmesi düşüncesiyle hazırlanmıştır. Bu programda tarım, sanat ve atölye çalışmalarının yanında genel kültür dersleri ve anadilin geliştirilmesi çalışmaları da yer almıştır (Kaplukan, 2012, s. 192).

Köy Enstitülerinin 1943 yılı öğretim programında dersler, 1) Kültür dersleri, 2) Ziraat dersleri ve çalışmaları, 3) Teknik dersler ve çalışmalar olmak üzere üç ana grupta toplanmıştır (Gedikoğlu, 1971, s.88; T.C. Maarif Vekilliği [MFV], 1943, s.1). Bunlar şu şekildedir:

Kültür Dersleri: Türkçe, tarih, coğrafya, yurttaşlık bilgisi, matematik, fizik, kimya, tabiat ve okul sağlık bilgisi, yabancı dil, el yazısı, resim-iş, beden eğitimi ve ulusal oyunlar, müzik, askerlik, ev idaresi ve çocuk bakımı, öğretmenlik bilgisi (toplumbilim, iş eğitimi, çocuk ve iş ruhbilimi, iş eğitimi tarihi, öğretim metodu ve tatbikat), zirai işletmeler ekonomisi ve kooperatifçilik derslerinden oluşur. Eğitim, her sınıfta haftalık 22 saattir (MFV, 1943, s.1,5)

Tarımla İlgili Dersler: Tarla ziraati, bahçe ziraati, fidancılık, meyvacılık, bağcılık ve sebzeçilik bilgisi, sanayi bitkileri ziraati, zootekni, kümes hayvanları bilgisi, arıcılık-ipek böcekçiliği, balıkçılık ve su ürünleri bilgisi ve ziraat sanatları derslerinden oluşur. Eğitim, her sınıfta haftalık 11 saattir (MFV, 1943, s.2,6)

Teknik Ders ve Çalışmalar: Köy demirciliği (nalbantlık, motörcülük), köy dülgeliği (marangozluk), köy yapıcılığı (tuğlacılık ve kiremitçilik, taşçılık, kireççilik, duvarcılık ve sıvacılık, betonculuk) kızlar için köy ev ve el sanatları (biçki-dikiş ve nakış, örücülük ve dokumacılık, ziraat sanatları) derslerinden oluşur. Eğitim, erkek ve kız öğrencilerin yeteneklerine göre dağıtılır. Eğitim hem erkek hem kız öğrenciler için haftalık 11 saattir (MFV, 1943, s.2,7)

Enstitülerin beş yıllık öğrenim süresi içinde 114 hafta kültür derslerine, 58 hafta ziraat ders ve çalışmalarına, 58 hafta teknik ders ve çalışmalarına, 30 hafta ise tatil sürelerine ayrılmıştır (MFV, 1943, s.1). 1943 yılı öğretim programında belirtildiği üzere enstitülerin yıllık öğrenim süresi on buçuk ay, tatil süresi ise bir buçuk ay olarak düzenlenmiştir. Enstitülerde uygulanan çalışma süresinin yaklaşık yarısı kültür derslerine, yaklaşık dörtte biri ziraat ders ve çalışmalarına ve yaklaşık dörtte biri de teknik ders ve çalışmalarına ayrılmıştır (Altunya, 2014a, s.58; Gedikoğlu, 1971, s.88; MFV, 1943, s.1).

Enstitülerde haftalık çalışma saati 44 saat olarak uygulanmıştır. Bu sürenin haricinde sabah-akşam okuma saatleri bulunmaktadır. 44 saatin yarısı olan 22 saat genel bilgi derslerine, dörtte biri yani 11 saati tarım ders ve çalışmalarına, diğer dörtte biri yani 11 saati de teknik ders ve çalışmalarına ayrılmıştır (Altunya, 2014a, s.58; Gedikoğlu, 1971, s.89; MFV, 1943, s.5-7). Görüldüğü üzere enstitülerde yoğun bir çalışma bulunmaktadır. Enstitülerdeki yıllık toplam çalışma süreleri, o dönemki diğer okulların beş yıllık süresinden fazladır; hatta bu süre altı yıllık öğrenim süresini bulmaktadır. (Gedikoğlu, 1971, s.89).

Enstitülerde yetişen öğretmenler, tarım ve teknik alanlardan birer olmak üzere toplamda iki alanda ek yeterlilik kazanmıştır. Sonrasında bu öğretmenler, ek yeterlilik kazandıkları alanlardaki bilgilerini görev yaptıkları köylerde hem öğrencilerine hem de köy halkına aktarmıştır. Programdaki ders ve çalışmaların zamana yayılması konusunda enstitülere bazı esneklikler tanınarak bu konuda geniş yetkiler verilmiştir. Bunun sebebi enstitülerin kuruldukları

çevre koşullarının, ihtiyaçların ve yetiştirilecek ürünlerin farklılık göstermesidir. Ders ve uygulamalar, yarım günlük, haftalık, aylık ve mevsimlik olmak üzere dönüşümlü ve olağanüstü durumlarda yoğunlaştırılmış şekilde uygulanmıştır. Bu düzenleme acil ve olağanüstü durumlarda, öğretmenler kurulunca, müdürün yetkisiyle yapılabilmis; ancak enstitülere derslerin ve ders gruplarının toplam içindeki oranlarını değiştirme yetkisi verilmemiştir. Tarım ders ve uygulamalarında yöresellik dikkate alınmıştır. Örneğin: Akdeniz ikliminin görüldüğü yerlerde narenciye, karasal iklimin görüldüğü yerlerde tahıl tarımı ön plana çıkmıştır. Enstitü programları yalnızca derslerden ibaret olmamış; programa ders dışı etkinlikler, geziler, eğlenceler, kültür ve sanat etkinlikleri de konulmuştur. Derslerin uygulanışında, öğretmen rehberliğinde bireysel çalışmalar, grup çalışmaları, araştırma, deney, gözlem, canlı kaynaklara başvurma, raporlama, tartışma gibi birçok yöntem ve teknik kullanılmıştır. Enstitülerde eğitime ara verilmemiş; öğrencilere 45 günlük izin hakkı verilmiştir (Altunya, 2014a, s.58-59). Ayrıca, enstitülerin çalışma planlarının uygulanmasında genel durum, öğrencilerin düzey ve sayıları, öğretmenlerin özellikleri, işlerde kullanılan araçların çeşitliliği, iş alanlarının genişliği vb. özellikler göz önünde bulundurularak öğrencilerin ders ve çalışmalara katılmaları sağlanmıştır. Yarım gün esasına dayalı uygulamada sınıfın bir yarısı öğle öncesi ya da sonrası kültür derslerine, geriye kalan öğrencilerin bir yarısı tarım çalışmalarına, diğer yarısı da teknik çalışmalara katılmıştır. Bütün gün esasına dayalı uygulamada bütün sınıfların yarısı gün boyunca kültür derslerine, geriye kalan öğrencilerin bir yarısı gün boyunca tarım çalışmalarına, diğer yarısı da gün boyunca teknik çalışmalara katılmıştır. Hafta esasına dayalı uygulamada bütün sınıfların yarısı hafta boyunca kültür derslerine, geriye kalan öğrencilerin bir yarısı tarım, diğer yarısı da teknik çalışmalara katılmıştır. Olağanüstü ihtiyaçlar esasına göre, acele yapılması gereken bina, yol, köprü vb. işler ile belli bir süre içinde bitirilmesi gereken ekim, hasat vb. işler yapılması gerektiğinde yeterli sayıda öğrenci ve öğretmen belirli bir zaman aralığında bu işlerde çalıştırılmıştır. Bu sebepten dolayı öğrencilerin devam edemediği ders ve çalışmaların daha sonra telafi edilmesi sağlanmıştır. El yazısı ve resim dersleriyle ilgili önemli konular için belirli öğrenci gruplarına kurslar açılmıştır. Sabahları 15-30 dakika civarı jimnastik hareketlerine, haftanın en az dört günü 20 dakika müzik alıştırmalarına ayrılmıştır (MFV, 1943, s.2-6).

Köy Enstitülerinin Temelini Oluşturan İlke ve Yöntemler Nelerdir?

Köy Enstitüsü sisteminin başarılı olmasında, başlangıçta belirlenen esaslar ile öğretim ilkelerinin yanında kapsayıcı genel ilkelerin ve bireyi eğitim sisteminin öznesi haline getiren yaklaşımın payı olduğu ifade edilebilir (Altunya, 2014a, s.45). Enstitülerin temel esasları ile öğretimde uygulanan ilke ve yöntemler şu şekilde özetlenebilir:

Bütünsellik: Enstitü sistemi köy yaşamının bütününe temel almıştır. Sistemin fikir önderlerinden biri olan İsmail Hakkı Tonguç, köy sorununu bütüncül bir bakış açısıyla değerlendirmiş, köy sorununu “biçimsel bir kalkınmadan ziyade köyün içten canlandırılması” olarak ifade etmiştir (Altunya, 2014a, s.45). Tonguç (2021)’a göre köy meselesi bir bütün halinde değerlendirilmeli; sistem içindeki bütünlük kısa bir zaman diliminden ziyade yıllar boyunca sürecek şekilde bireyin kendini geliştirmesini sağlamalıdır.

Çok Yönlülük: Enstitülerde genel bilgi derslerinin dışında tarım ve teknik ders ve çalışmalarının olması, enstitülerde “çok yönlü” bir eğitimin yapıldığının göstergesidir. Öğretmenler, öğrencilere akademik bilgiler dışında tarım ve sanat bilgileri de kazandırmıştır (Türkoğlu, 1997, s.197). Ayrıca enstitülerdeki sanatsal ve sportif faaliyetlerle bireylerin farklı alanlardaki gelişimi desteklenmiştir (Altunya, 2014a, s.46).

Karma Eğitim: Enstitülerde demokratik yaşamın bir parçası olarak da düşünülebilecek “sürekli yatılı ve karma” eğitim modeli uygulanmıştır. Bu modelin pedagoji dışında sosyal, kültürel ve siyasal alanlarla da ilgisi bulunmaktadır (Türkoğlu, 1997, s.317). Karma iş düzeni, enstitüler öncesinde köy çocuklarının yabancısı olduğu bir sistem değildir. Kızlar ve erkekler yan yana tarlalarda, bağlarda, bahçelerde çalışmıştır. Enstitüler öncesinde de Türkiye’de farklı dönemlerde farklı öğretim kademelerinde karma eğitim yapılmıştır. Yatılı düzende karma eğitim ise Türkiye’de ilk kez Köy Enstitülerinde uygulanmıştır (Baykurt, 1996, s.50-51). Küçük bir köy topluluğunu andıran enstitülerde, demokratik kazanımların yaşatılmasının önemli unsurlarından biri de kız öğrencileridir. Enstitülerde kız ve erkek öğrenciler birlikte derslere girmiş, birlikte yemek yemiş, birlikte temsillere çıkmış, kısacası enstitüler yoluyla yaşamın kız-erkek bütünleşmesi sağlanmıştır (Özgen, 1991, s.130).

Kültürde yerelden evrensele: Enstitülerde eğitim ve kültürel alanda evrensel değerler amaçlanmış; bununla birlikte yerel değerlerin de korunmasına özen gösterilmiştir (Türkoğlu, 1997, s.275). Enstitülerde, yakın yerlere geziler yapılmış, tarım ve yapıcılıkla ilgili işlerin bitiminde yurt gezileri düzenlenmiştir. Bu yöntemle öğrenciler, aşama aşama yerel çevreden farklı çevrelere ve kültürlere açılmıştır. Enstitülerde ayrıca yerli yazarların kitaplarının yanında yabancı yazarların eserleri çevrilerek okunmuştur. Bu yolla köy kültüründen evrensele kültüre açılan bir yöntem uygulanmıştır (Altunya, 2014a, s.49).

Yönlendirme: Enstitü sisteminin temelinde birey bulunmaktadır ve enstitülerde her bireye birer değer gözüyle bakılmıştır. Enstitülerin eğitim politikasında hiç birey sistem dışına çıkarılmamış; öğretmenlik için gerekli yeterliliğe sahip olmayan bireyler, öğretmenlik dışındaki farklı alanlara yönlendirilmiştir (Altunya, 2014a, s.48). Ayrıca

öğretmen olamayacakların yönlendirileceği meslek dalları Millî Eğitim Bakanlığınca tespit edilmiş ve köye yararlı farklı elemanların yetiştirilmesi amaçlanmıştır (Köy Enstitüleri Kanunu, 1940, md.1,3).

İş Eğitimi: İş eğitimi, iş görme olanağı yaratılarak bireyi iş içinde eğitime olarak ifade edilebilir. İş eğitiminin amacı, bireyi toplum içinde yaşama katarak onu etkin bir yurttaş yapmaktır. Köy Enstitüleri ise iş eğitiminin amacını daha geniş biçimde ele almıştır. Geniş anlamda iş ilkesinde amaç, öğrenmenin yanında üretmek, meslek edinmek ve kişilik kazanmaktır (Özkucur, 1996, s.75). Enstitülerdeki öğretim etkinlikleri bireysel ve takım çalışmaları şeklindedir. Öğretmen genelde rehber, öğrenci ise keşfeden, çözen, uygulayan roledir. Takım çalışmalarına dayalı etkinlikler yoluyla öğrenciler, iş birliği içinde çalışma ve dayanışmanın önemini kavramıştır (Altunya, 2014b, s.330).

Çevreye Görelik İlkesi: Enstitülerde çevreye görelik yaklaşımı oldukça önemsenmiştir, bilimsel gerçeklere ulaşılmaya çalışılırken gerçek çevre esas alınmıştır. Eğitim öğretim faaliyetleri yürütülürken yakın çevreden örnekler incelenmiş ve çeşitli toplumsal olaylar ele alınmıştır (Gedikoğlu, 1971, s.125). Köylere öğretmen görevlendirilirken önce o köyün ve yakın çevresinin öğretmenlerce incelenmesi sağlanmış; bununla birlikte yapılacak işlerde yakından uzağa ilkesi dikkate alınmıştır (Özgen,1991, s.152).

Yaparak Yaşayarak Öğrenme: “İş içinde eğitimin” esas alındığı enstitülerde teknik ve iş, eğitimin ana unsurları olmuştur. Öğrenciler uygulamalar yoluyla edilgenlikten kurtulmuş, yaparak öğrenmiş ve öğrenirken üretime katkı sağlamışlardır. Ayrıca kuramsal derslerde öğrendiklerini uygulamaya dönüştürmüşlerdir. Coğrafya ve tabiat derslerinde öğrendikleri toprak özellikleri, bitki kültürü vb. bilgileri tarım uygulamalarında kullanmış; matematik dersinde öğrendikleri hesaplama bilgilerini ise tarım alanlarının ölçülmesinde ve tarım ürünlerinin maliyet hesaplamalarında kullanmışlardır. Bu sayede öğrenilenlerin kalıcılığı sağlanmıştır (Türkoğlu, 1997, s.162,215).

Ahlak Eğitimi: Enstitülerde derslerden bağımsız şekilde “ahlak dersi” okutulmamıştır. Bununla birlikte “ahlak eğitimi” multidisipliner yöntemle etkinlikler yoluyla verilmiştir. Üretim yoluyla ulusal ekonomiye katkı sunulması, okul için kullanılan binaların yapılması, tarla ve bahçede ürün yetiştirilmesi, yaşanan yerin temizliğinin yapılması, çevrenin korunması ve ağaçlandırılması, güçsüzlere yardım edilmesi, maddi ve manevi bütün ulusal değerlerin korunması, enstitüleri kurarken gösterilen dayanışma gibi pek çok örnek ahlak eğitiminin birer parçası olmuştur (Altunya, 2014a, s.50-51). Ayrıca enstitü programında yer alan yurttaşlık bilgisi dersi aracılığıyla bireylere yurttaşlık görevleri, hakları, Türk ahlakının kişisel ve toplumsal ilkeleri anlatılmıştır (MVF, 1943, s.68). Bunlar şu şekilde özetlenebilir:

- ✓ Varlığımızın temeli Türk yurdudur. Cumhuriyetimizi ve bağımsızlığımızı korumak en büyük ödevimizdir.
- ✓ Yurdunu seven her Türk, mesleğini layıkıyla ve severek yapar. Çalışmak en büyük mutluluk kaynağıdır.
- ✓ Yurdun varlığını koruması için yapılması gereken çok iş vardır. Bunları namusuyla yapan herkes aynı oranda değerlidir.
- ✓ Yapılan her işte başkasına zarar verilmemesine dikkat edilmelidir. İyiyi ve doğruyu görmek, Türk’ün erdemlerindedir.
- ✓ Şahsi menfaatlerini toplum menfaatlerinden üstün tutan toplumlar her zaman yıkılmışlardır. Bencillik ahlaksızlığın en büyüğüdür.
- ✓ Türk çocuğu her zaman doğruluktan yanadır, başkalarının da doğruluktan ayrılmasına izin vermez.
- ✓ Gösteriş ve şarlatanlık birey ve toplumlar için öldürücü niteliktedir.
- ✓ Adalet toplumsal doğruluğun en güzel ifade biçimidir ve insanlar için yemek kadar önemlidir.
- ✓ Doğru emirlere uymak, düzen ve disiplin başarının sırrıdır.
- ✓ Aile toplumun temelidir; aileye gelebilecek her türlü zarar topluma ve insanlığa karşı işlenen bir suçtur.
- ✓ Sağlığın korunması önemlidir, bunun için de temizlik şarttır. Sağlığın korunması için ayrıca bedeni güçlendirecek hareketler yapmak gerekir.
- ✓ Başkalarının başarısından mutlu olunmalıdır. Kıskançlık kötü bir davranıştır.
- ✓ Nefse hâkim olmak önemlidir. Öfkenin kontrolü sağlanmalıdır. Kin, intikam ve kibir duygusu insanı alçaltır.
- ✓ Söylenenleri dinlemek, eleştirilere açık olmak ve başkalarının inançlarına saygı göstermek gerekmektedir.
- ✓ Başkalarıyla alay etmek ve dedikodu yapmak ahlaki davranışlar değildir. Merhamet ve şefkat insanlığın en önemli vasıflarındandır.
- ✓ Erdemli davranarak öz saygı geliştirilmelidir. Estetik anlayış, ahlaki gelişimi destekler.

✓ Lüks ve israf, birey ve toplum için yıkıcı niteliktedir (MFV, 1943, s.70-73).

Köy Enstitülerinin Dayandığı İdeolojik Esaslar ve Felsefeler Nelerdir?

Köy Enstitüleri, kaynağını cumhuriyetin kuruluş ideolojisinin temellerini oluşturan Atatürk ilke ve devrimlerinden almıştır. Yeni Türk devletinin temellerinin oluşmasını sağlayan “cumhuriyetçilik, halkçılık, devletçilik, milliyetçilik, laiklik, inkılapçılık” ilkeleri, toplumun siyasal, toplumsal, ekonomik alanlarda gelişimini sağlayacak adımların özünü oluştururken aynı zamanda eğitim alanında yapılacak bütün gelişmelere kaynaklık etmiştir. Kemalist ideolojinin toplum düzenine yansımaları, eğitim alanında atılacak adımları beraberinde getirmiş; bu bağlamda Türk toplumu başta eğitim olmak üzere birçok alanda gelişim göstermiştir.

Köy Enstitüleri, batılı bilim adamlarının, herhangi bir parti veya bakanın keyfi bir icadı olmamıştır. Aksine II. Mahmut’tan sonra eğitim alanında yapılan denemelerin ve başarısız sonuçların verdiği tecrübe neticesinde, kolektif bir uyumla Türkiye’nin eğitim davasının doğal sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Enstitüler, Türk toplumunun modern toplum olma yolunda ilerlemesini amaçlamış, Kemalizm prensipleri doğrultusunda bir yandan Batı toplumunu anlama bir yandan da Türk toplumunun kendi değerleri ve ihtiyaçları doğrultusunda çağdaş uygarlığa geçme fikrinin bir zaferi olarak ortaya çıkmıştır (Kirby, 1962, s.6-7).

Yeni Türk devletinin kurulmasıyla ekonomik ve toplumsal alanda yapılmak istenen değişimler eğitim alanında yapılacak yenilikleri etkilemiştir (Tonguç, 1970, s.18-19). Ekonomik ve toplumsal hayatta yaşanan gelişmeler, Türk toplumunun evriminin tamamlanmasının önünü açmıştır. Bu kapsamda toplumun birçok alanda yaşadığı değişimler, önceleri geleneksel köy toplumunda kısmen etkili olsa da sonraları köy ve kentlerde yaşanacak gelişmelerin önündeki engellerin kaldırılması açısından önemli olmuştur (Kirby, 1962, s.64).

Türkiye’de gerçek anlamda çağdaşlaşma ve laiklik Batı dünyasından farklı olarak dünya ve din işleri arasında bir ayrım yapılması şeklinde basite indirgenerek düşünülmemiştir. Ondan çok daha kapsamlı olarak bütün toplumu tutucu değerlerden uzaklaştırıp, çağın gereklerine uygun yetiştirme sorunu olarak görülmüştür. Laiklik temelinde çağdaşlaşmanın temel araçlarından biri ekonomik kalkınmayı sağlama, diğeri ise yeni kuşakları eğitime olmuştur. Ayrıca bu anlayışları devlet politikası haline getirmek amaçlanmıştır (Berkes, 1982, s.126). Bu kapsamda enstitüler, Kemalist ideolojinin laik ve çağdaş anlayışlarını esas alarak bir yandan yeni kuşağı eğitmeyi; bir yandan da ekonomik ve toplumsal kalkınmayı amaçlamıştır.

İlerlemecilik felsefesi farklılaşan yaşam koşullarında bireylerin de sorunlarının farklılaştığını varsayarak bireye sorunlarla baş etmesi ve farklı durumlara uyum sağlaması için problem çözme becerisinin geliştirilmesi gerektiğini savunan yaklaşımdır. İlerlemeci felsefi yaklaşımında eğitim ömür boyu sürmekte; toplumun küçük bir birimi olan okul, yaşamın kendisi olarak düşünülmektedir (Erden, 2011, s.31). Enstitülerde “iş okulu” esasıyla öğretim yapılırken, dersler gerçek yaşam koşullarında çevreyle ilişkilendirilmiştir (Özgen, 1991, s.150-151). Enstitülerdeki “iş okulu” esasıyla öğrenciler bahçelerde, tarlalarda ürün yetiştirmiş, ders ve üretim araçlarını yapmışlardır (Altunya, 2014a, s.50). Enstitülerde öğrenciler edindikleri bilgileri görev yaptıkları köylerde öğrencilere ve köylü halka aktarmışlardır. Böylece enstitüler sayesinde eğitim, kapalı duvarlara hapsolmaktan çıkarak yaşam boyu süren bir faaliyet halini almıştır. Bu kapsamda değerlendirildiğinde enstitüler ilerlemecilik felsefi akımından etkilenmiştir.

Pragmatizm felsefesi, John Dewey’in düşünce sistemine dayanmakta olup eleştirel düşünme ve problem çözme yaklaşımlarını temel almaktadır. Bu felsefi yaklaşım eğitimde demokratik ortamın gerekliliğine vurgu yapmakta ve yaparak-yaşayarak öğrenmeyi savunmaktadır. Bu yaklaşımda eğitim düşünce temelli olmalı; okul da hayatın içinde olmalıdır (Kazu, 2018, s.110). Dewey (1939) Türkiye maarifi hakkındaki raporunda köy okullarının buldukları yerlerde yaşam ve sağlık merkezleri olması; okul meydanlarının da halkın toplanma, oyun ve eğlence alanları olması gerektiğini ifade ederek okulların yaşamın kendisi olması gerektiğine vurgu yapmıştır. Nitekim Amerikalı filozof ve eğitim kuramcısı John Dewey sonraki yıllarda hayalindeki okulların Türkiye’de kurulduğunu, bu okulların da Köy Enstitüleri olduğunu ifade etmiştir (Başaran, 1974, s.71). Enstitülerde, derslerin ve uygulamaların işleyişinde ve diğer etkinliklerde öğrenci, öğretmen uyumu sağlanmış, birçok iş birlikte yapılarak dayanışma ruhu canlanmış, eleştiri günleriyle öğrenciler sorunlarını dile getirmiştir. Bütün bu yaklaşımlar sayesinde enstitüler, demokratik yaşamın adeta kendisi olmuştur (Türkoğlu, 1997, s.313-316). Ayrıca enstitülerde herkesin rol üstlendiği bir mekanizma kurularak eğitimde demokratik bir iklim yaratılmıştır (Altunya, 2014c, s.42). Enstitüler bütün bu özellikleriyle pragmatist felsefi yaklaşımından etkilenmiştir.

Politeknik kelimesi “çok yönlü teknik ve beceri” anlamında kullanılmaktadır. Eğitim bilimleri açısından politeknik eğitim ise çoğunlukla sosyalist ülkelerde kullanılan bir eğitim modeli olarak ifade edilmektedir. Sosyalist ülkeler dışında ise genellikle çok yönlü, amaçlı ve boyutlu olarak teknik, orta ve yükseköğretimde kullanılmaktadır. Politeknik eğitim demokratik, bilimsel, çok yönlü, yaşam boyu ve üretim içinde eğitim modelini temel almaktadır (Erkılıç, 2019, s.63-64). Enstitülerde uygulanan üretime dayalı “iş okulu” modeli, teori ve uygulamalı eğitimin

birlikte yürütülmesi, ideolojik ve kültürel boyutta ülkü ve ilkelerin eğitim yoluyla bireylere aktarılması gibi temel esaslar, bu kurumların politeknik eğitim felsefesinden etkilendiğini göstermektedir.

Kısaltması Köy Enstitüleri program ve kurumsal yönetim açısından birden çok felsefi akımdan etkilenmiştir. Enstitüler özellikle gelişmeci ve ilerlemeci felsefi yaklaşımlar olan ilerlemeci, pragmatist ve politeknik felsefi yaklaşımlardan etkiler taşımaktadır (Erkılıç, 2013, s.16).

SONUÇ VE TARTIŞMA

Sanayi Devrimi'ni kaçırmış toplumlar çağdaş eğitim konusunda da geç kalmışlardır. Cumhuriyeti kuran kadrolar bu durumun farkında oldukları için savaş yıllarında eğitim şurasını toplamışlar ve ileriye dönük bazı kararlar almışlardır. Bu çabalardan, medeni dünyayı takip etmenin ve çağdaşlaşmanın anahtarı olarak eğitime büyük önem verildiği anlaşılmaktadır. 20. yüzyıla damga vuran gelişmelerin başında bilgi ve teknoloji gelmektedir. Bilginin çok çabuk tüketildiği bu çağda özgün bilgiler üretebilen toplumların gelişmesi kolaylaşmıştır. Bu bağlamda topyekûn kalkınmayı gerçekleştirecek toplumların eğitime vereceği önem giderek artmış; devletler, bilgi toplumunun ve bireyin ihtiyaçlarına uygun şekilde eğitim sistemlerini sürekli yenilemek durumunda kalmışlardır. Bu bağlamda Köy Enstitülerinin kurulma sebeplerinin başında bu gerçeklik vardır; köyü kaldırmak, çağdaş değerleri köye aktarmak, ulusal bilinci geliştirmek ve yurttaşı inşa etmek. Köy Enstitülerinin uyguladığı öğretim programı, kısa zamanda tüm yurttaki büyük bir heyecan yaratmış, cumhuriyetin yurttaşını yetiştirmeyi ülkü edinmiştir. Bu idealden hareketle Köy Enstitüleri, günümüz eğitim sistemine örnek olabilecek özellikler taşımaktadır. Öncelikle köy sorununa çözüm üretme konusunda Köy Enstitüleri, gerçekçi ve yararlı bir anlayıştan hareketle işe dönük bir program uygulamıştır. Özellikle kuramsal bilgileri çeşitli uygulama çalışmalarıyla birleştirerek öğrenilenlerin anlamlılığını ve kalıcılığını sağlayarak o dönemki eğitim sistemine katkı sunmuştur. Enstitüler, öğretim programında yer alan tarım ile teknik ders ve çalışmaları yoluyla üretime katkı sunmayı amaçlamış; topyekûn kalkınmada eğitimi hem bir araç hem de bir amaç olarak görmüştür.

Köy Enstitüsü deneyimi, ülkemiz açısından çağdaş eğitimin öncü bir uygulaması olarak ifade edilebilir. Günümüzde de hayata geçirilmesi gereken bu deneyim, eğitim sisteminin çağdaşlaşmasını sağlayan canlı örnekler sunmuştur. Yönetimde demokrasi kültürünün gelişmesini sağlayan katılımcı öğrenci yönetimi, hizmet içinde eğitim anlayışı ve eğitimde insan ilişkilerinin oldukça önemsenmesi gibi anlayışlar, enstitü sisteminin bugün bile örnek alınmasını sağlayacak önemli nitelikleri olarak görülebilir. Bütün bu örneklerin önemli yanlarından biri de öğrenci, öğretmen ve usta öğreticilerin her işte birlikte hareket etmeleridir. Dolayısıyla enstitülerin temelinde birey bulunmaktadır ve bu sistem bireyi "yüce değer" olarak görmektedir. Günümüz eğitim sistemleri de bireyi önceleyen ve onu merkeze alan anlayışları benimsemektedir. Ayrıca ulusal ve uluslararası yasa ve sözleşmeler eğitimi bir hak olarak görmektedir. Eğitim sistemleri de programlarını oluştururken bunları dikkate almak durumundadır. Bireylerin tüm yönleriyle gelişimini esas alan enstitüler hem bedensel hem de ruhsal gelişime önem vermiş; dersler ve uygulamalar bu anlayışla işlenmiştir. Günümüz eğitim sistemleri de çoklu zekâ yönteminde olduğu gibi bireylerin birçok zekâ türü açısından desteklenmesini önemsemekte ve modern eğitim anlayışlarında bireyin birçok yönden gelişimi desteklenmektedir.

Enstitüler, öğretim programları aracılığıyla bütün toplumsal kesimlerin yeteneklerini ortaya çıkararak eşitsizliklerin eğitim üzerindeki etkilerini sonlandırmak için çaba sarf etmiştir. Karma eğitim modeline dayalı sistemiyle enstitüler, köylü kızların ve kadınların toplumsal yaşamdaki değerlerinin artırılmasına, onların ekonomik ve sosyal açıdan kalkındırılmasına yönelik çalışmalar yapmıştır. Gedikoğlu'nun (1971) da belirttiği gibi enstitüler, eğitimde fırsat eşitliğini önemsemiş; bu anlayışı öğretim programlarına yansıtmıştır. Enstitülerde başarı, öğrenciler arasındaki yarışla değil; öğrencilerin aktif olarak katılımı ve üretkenliğiyle elde edilmiştir. Günümüz modern eğitim yaklaşımları da öğrencilerin bütüncül gelişimini desteklemekte ve bireyin kendi başarısına odaklanmaktadır.

Enstitülerde ölçme ve değerlendirme uygulamaları sınava dayalı sistemden ziyade öğrencilerin bütüncül değerlendirilmesi yaklaşımını esas almıştır. Öğrencilerin değerlendirilmesi, iş başı uygulamalarına ve gözleme dayanmıştır. Bütüncül bir yaklaşımla öğrencilerin çok yönlü gelişimi desteklenmiştir. Günümüzdeki modern ölçme değerlendirme yaklaşımlarında özellikle portfolyo vb. yöntemler tercih edilmektedir. Bu yaklaşımlarla öğrencilerin çok yönlü ve bütüncül değerlendirilmeleri amaçlanmaktadır.

Enstitüler, cumhuriyet ilkeleri ile Kemalist ideolojinin ülkülerinin halka aktarılması konusunda adeta bir köprü görevi görmüştür. Savaştan yeni çıkmış, sosyal, kültürel ve ekonomik açıdan hızla kalkınmayı amaçlayan Yeni Türk Devleti'nin yönetim kadroları, çağdaşlaşmanın ve birçok alanda atılacak adımların başarıya ulaşmasında eğitimi oldukça önemsemişlerdir. Ayrıca bu kadrolar çağdaşlaşmayı sağlamak için eğitim alanını ilgilendiren konularda atılacak adımların öncelikle siyasal ve hukuksal altyapısını oluşturmayı hedeflemişlerdir. Sonrasında ise eğitim ve kültür alanlarında yapılan yeniliklerle değişim devam etmiştir. Eğitim alanında yapılan yenilikler, Öğretim Birliği Kanunu'nun kabulü ile başlamış, Yeni Türk Harflerinin kabulü, Millet Mekteplerinin ve Halkevlerinin açılması ile

devam etmiştir. Sonraki süreçte Eğitim Kurşları ile Köy Öğretmen Okullarının açılmasıyla Köy Enstitülerinin temeli atılmıştır. Çağdaş ve laik temelli pedagojik bir anlayışı esas alan enstitüler, aynı zamanda ilerlemecilik, pragmatizm ve politeknik felsefi yaklaşımlardan etkilenmiştir.

Türkiye’de uzun zamandır tarımla uğraşan genç nüfusun kentlere göç etmesi tarım ve üretim faaliyetlerini olumsuz etkilemiştir. Bu durum kentlerin eğitim sorununu ve istihdamını beraberinde getirmiştir. Tarım toplumundan sanayi toplumuna geçişte üretim dengesinin korunması ve eğitim yoluyla yeni kuşakların daha donanımlı yetiştirilmesinde enstitü ve benzeri okulların varlığı oldukça önemlidir. Çünkü enstitüler kendi dönemlerinde bir taraftan modern pedagojik ilkelerle eğitim faaliyetleri yürütürken bir taraftan da iş/üretim okuluna dayalı faaliyetler yürütmüşlerdir. Enstitüler, eğitimi hem bir çağdaşlaşma hem de sosyal ve ekonomik alanda kalkınma aracı olarak görmüşlerdir. Kısacası enstitüler, toplumun topyekûn kalkınmasında bir araç veya bir köprü görevi görmüşlerdir. Günümüzde de kentlerin ve köylerin hem üretim hem de eğitim sorununa çare olmak ya da iki alan arasında bir denge kurmak için Köy Enstitüleri yeniden açılabilir. Yapılması gereken şudur: enstitülerin kentlerin ihtiyaçlarına göre modern pedagojik ilkelerini de göz önünde bulundurarak günümüz bilgi ve teknoloji çağının gerekleri ve toplumun ihtiyaçlarına göre yeniden revize edilmesi önerilebilir.

Köy Enstitülerinde uygulanan “iş okulu” modeline dayalı öğretim programları başta köylü çocuklar olmak üzere bütün toplumun eğitim yoluyla topyekûn kalkınmasını amaçlamıştır. Topyekûn kalkınmadan kasıt toplumun sosyal ve ekonomik alanlarda da gelişimini sağlamaktır. Enstitüler, öğretim programları aracılığıyla kuramsal bilgileri hem tarım hem de teknik derslerin uygulama çalışmalarıyla birleştirmeyi başarmıştır. Enstitüler bu sayede öğrencilere öğrenmeyi öğretmiş ve öğrenilenlerin kalıcılığını sağlamıştır. Enstitüler, gerçek yaşam koşullarında yaptığı eğitimle; demokratik, katılımcı ve karma eğitim modeline dayalı sistemiyle günümüz eğitim bilimine örnek olabilir. Enstitülerin günümüzde yeniden açılması ya da özgün sisteminin günümüz eğitime katkı sunması ancak sistemin ülkü ve ilkelerinin iyi kavranmasıyla olabilir.

KAYNAKÇA

- Altunya, N. (2014a). *Köy Enstitüsü sistemine toplu bakış*. İstanbul: Cumhuriyet Kitapları.
- Altunya, N. (2014b). Köy Enstitüsü uygulamalarından çıkan sonuçlar. *Mülkiye Dergisi*, 25 (229), 323-338.
- Altunya, N. (2014c). Köy Enstitüleri sisteminde yönetim. *Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. (10), 28-49.
- Başaran, M. (1974). *Tonguç yolu Köy Enstitüleri: devrimci eğitim*. İstanbul: Varlık Yayınevi.
- Baykurt, F. (1996). Enstitülerin üç ilkesi. *Köy Enstitüleri amaçlar, ilkeler, uygulamalar*. (ss.47-51). Ankara: Köy Enstitüleri ve Çağdaş Eğitim Vakfı Yayınları.
- Berkes, N. (1982). *Atatürk ve devrimler*. İstanbul: Adam Yayıncılık.
- Dewey, J. (1939). Türkiye maarifi hakkında rapor. İstanbul: Devlet Basımevi.
- Erden, M. (2011). *Eğitim bilimlerine giriş*. Ankara: Arkadaş Yayınevi.
- Erkılıç, T. A. (2013). Eğitim felsefeleri açısından Köy Enstitüleri. *Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 5(9). 1-19.
- Erkılıç, T. A. (2019). Eğitim felsefesi akımları. A. Boyacı (Ed.). *Eğitim felsefesi içinde* (ss. 49-70). Eskişehir: T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını.
- Gedikoğlu, Ş. (1971). *Evreleri, getirdikleri ve yankularıyla Köy Enstitüleri*. Ankara: İş Matbaacılık.
- Kapluhan, E. (2012). Atatürk dönemi eğitim seferberliği ve Köy Enstitüleri. *Marmara Coğrafya Dergisi*. 26, 172-194.
- Karasar, N. (2009). *Bilimsel araştırma yöntemi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Kazu, İ.Y. (2018). Eğitimin felsefi temelleri. M. Boydak Özcan ve T. Y. Özdemir (Yay. haz.). *Eğitim bilimine giriş içinde* (ss. 103-121). Ankara: Asos Yayınları.
- Kirby, F. (1962). *Türkiye’de Köy Enstitüleri*. İstanbul: İmece Yayınları, 1. Baskı.
- Köy Enstitüleri Kanunu. (1940, 22 Nisan). T.C. Resmî Gazete (Sayı:3803). Erişim adresi: <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/4491.pdf>
- Özgen, B. (1991). *Köy Enstitülerinde uygulanan eğitim-öğretim ilke ve yöntemleri*. Duyallar Matbaası.

- Özkucur, A. (1996). Köy Enstitülerinde iş eğitimi ve demokratik eğitim. *Köy Enstitüleri amaçlar, ilkeler, uygulamalar*. (ss.75-81). Ankara: Köy Enstitüleri ve Çağdaş Eğitim Vakfı Yayınları.
- Özsoy, Y. (1996). Köy Enstitülerinde öğretim programları. *Köy Enstitüleri amaçlar, ilkeler, uygulamalar*. (ss.61-68). Ankara: Köy Enstitüleri ve Çağdaş Eğitim Vakfı Yayınları.
- TDK. (2022). *Güncel Türkçe sözlük*. 15.10.2022 tarihinde <https://sozluk.gov.tr/> adresinden erişildi.
- Tonguç, E. (1970). *Devrim açısından Köy Enstitüleri ve Tonguç*. İstanbul: Ant yayınları.
- Tonguç İ. H. (2021). *Canlandırılacak köy*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Türkiye Cumhuriyeti Maarif Vekilliği (1943). *Köy Enstitüleri öğretim programı*. Ankara: Maarif Matbaası.
- Türkoğlu P. (1997). *Tonguç ve enstitüleri*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2016). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri. (Genişletilmiş 10. Baskı)*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.